

คล้อยกับความนิยมของสังคมและกับหลักวิชา

คุณค่าของกวีนิพนธ์ของผู้แต่ง

ผู้แต่ง หรือกวี เขียนบทประพันธ์ขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายหลายอย่าง กวีบาง-
คนก็ตั้งใจกำหนดจุดมุ่งหมายไว้แน่นอนและแน่วแน่ กวีบางคนก็ไม่ได้ตั้งใจ

ใจยิ่ง เช่นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ของสุนัขตัวหนึ่งกับเลวลินซึ่งเป็นนักล่าสัตว์ อารมณ์ร้อนได้ฆ่าสุนัขที่กล้าหาญและจงรักภักดีตาย ด้วยความเข้าใจผิดคิดว่า สุนัขได้กัดคอกของมันเพราะเห็นรอยเลือดหยดเบือนอยู่ใกล้ที่นอนของลูก ครั้น พลิกเปลลูกขนคูกก็เห็นลูกนอนหลับอย่างปลอดภัย มองออกไปใกล้อีกนิด หนึ่งก็ได้เห็นสุนัขบ้านอนตายอยู่ เลวลินจึงเข้าใจได้ว่าสุนัขที่ตนฆ่าตายนั้น ได้ต่อสู้เพื่อชีวิตลูกของเขา ความเศร้าเสียใจอย่างสุดซึ้งนี้ได้บรรยายเล่าไว้ใน บทประพันธ์ ซึ่งเราอารมณ์ผู้อ่านให้รู้สึกชอกช้ำปวดร้าว เนื่องด้วยการกระทำ ที่วุ่นวายและสำนึกผิด สร้างความประทับใจและซาบซึ้งให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่าน ใน ขณะเดียวกันก็เกิดคติสอนใจขึ้นโดยที่ผู้แต่งอาจจะมิได้มุ่งหวังไว้เลยก็ได้

ผู้เผยแพร่วรรณคดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งพรหมณ์แห่งศาสนาฮินดู ได้ใช้กวี นิพนธ์เป็นวิถีเข้าสู่ประชาชนอย่างได้ผล ได้นำคำสอนทางศีลธรรม หรือ จริยศาสตร์มาร้อยกรองเป็นคำประพันธ์ที่ไพเราะ เล่าเรื่องพระเจ้า การกระทำ ของพระเจ้า และเรื่องราวที่น่าตื่นเต้นอื่น ๆ โดยสอดแทรกจริยศาสตร์ประปน ลงไปอย่างได้ส่วน ไม่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกตัวว่ากำลังถูกสอนศาสนา จนกระทั่งผู้ฟัง บทกวีนิพนธ์เรื่องเทพเจ้าของพรหมณ์เกิดความเลื่อมใส และหันมานับถือบูชา และประพฤติปฏิบัติตามลัทธิพรหมณ์ ดังนั้นบทประพันธ์หรือร้อยกรองจึงมี คุณค่าในการเผยแพร่วรรณคดีโดยอาศัยนิทานนิยายด้วย

บทร้อยกรองที่แต่งขึ้นในรูปของบทละครก็มีจุดมุ่งหมายในการเล่าเรื่องราว ต่างๆ ให้แก่หมู่ชนโดยการใช้ศิลปะอื่น ๆ ประกอบด้วยอย่างพิสดาร และมี วิวัฒนาการซับซ้อนยิ่งขึ้นทุกยุคทุกสมัย

๓. เพื่อใช้แสดงคติชีวิต

ร้อยกรองเป็นพาหนะนำคติในการดำเนินชีวิตไปสู่คนหมู่มาก คนได้ ตระหนักถึงคุณค่าในด้านนี้ ดังนั้นวรรณกรรมประเภทคำสอนหรือ didactic

literature ของชาติต่าง ๆ จึงมีทฤษฎีกรองขึ้นเป็นบทประพันธ์ ซึ่งมักจะมีลักษณะ
สั้น ๆ เพื่อสะดวกในการจดจำ ประกอบด้วยถ้อยคำที่คมคายเพื่อสร้างความ
สะอึกใจและประทับใจ กวีนิพนธ์ประเภทคำสอนที่เด่น ๆ ในภาษาไทย ได้แก่
ภาษิตพระร่วง สุภาษิตโลกนิติ (ซึ่งมีข้อเกิดมาจากคัมภีร์ของศาสนาฮินดู)
สวัสดิรักษา ภาษิตสอนหญิง เป็นต้น

คติชีวิตที่มีในบทร้อยกรองนี้ บางครั้งก็เรียกกันว่าปรัชญา เพราะประกอบด้วย
จริยศาสตร์ (ethics) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญานั้นเอง

๔. เพื่อใช้เป็นบทขับร้อง

การใช้บทร้อยกรองในการขับร้องเพลงนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจอยู่เสมอ
ในทุกชาติทุกประเทศทั่วโลก นับตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน : ทุกชาติจะมี
ชื่อเรียกบทร้อยกรองที่ใช้ร้องเพลงมากมาย เช่นเรียกว่าบทสวด (hymn) บท
สวดต่าง ๆ รวมทั้งสวดสังเวกถ่อมช้าง บัลเลด (ballad) ซอ แอ่ว บทกล่อม-
เด็ก แห่ เหล่ ร้องเรือ เป็นต้น บทเพลงที่แต่งเป็นร้อยแก้วนั้นหายากมากเพราะ
ไม่มีใครนิยม คำประพันธ์ประเภทลำนำหรือบทเพลงของไทยที่ไพเราะเพราะพริ้ง
และยังยืนนานมาแต่โบราณนั้นมีมากมาย ส่วนบทมโหรีที่น่าสนใจที่สุดก็เป็น
สิ่งที่น่าศึกษาอย่างลึกซึ้งในวงการนักวรรณคดีไทย การเล่นเพลงยาวในปลาย
สมัยอยุธยา ก็คงเป็นการแข่งขันความสามารถแต่งบทกลอนปากเปล่าและพูด
ออกมาเป็นทำนองเหมือนร้องเพลง ต่อมาจึงใช้เขียนส่งไปให้คนรัก เพื่อเป็น
สื่อแสดงความรัก ความอาลัย หรือตัดพ้อต่อว่า

บทร้อยกรองเพื่อใช้ในการขับร้องนี้ มีประโยชน์มากในชีวิตประจำวัน
เพราะก่อให้เกิดความเบิกบาน สำราญใจ และช่วยผ่อนคลายความเคร่งเครียด
ได้เป็นอย่างดี เป็นบทร้อยกรองที่มีคุณค่าทางบันเทิงเริงรมย์

๕. เพื่อใช้แสดงความคิด ความรู้สึกและจินตนาการ

กวีสมัยใหม่เล็กน้อยใช้บทร้อยกรองเพื่อกระจายข่าวสารและเล่าเรื่องราวต่าง ๆ แล้ว แต่นิยมใช้บทร้อยกรองบรรยายความคิดความรู้สึกและจินตนาการของตัวเอง อย่างไรก็ตามกวีสมัยใหม่ก็ได้ละทิ้งการเล่าเรื่องเสียโดยสิ้นเชิง หากยังรักษาไว้เพื่อเป็นการนำความคิด หรือใช้เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของบทร้อยกรองเพื่อให้เห็นภาพความคิด ความรู้สึก และจินตนาการอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น สิ่งทั้งสามนี้สัมผัสได้ยาก เพราะไม่มีรูปร่างปรากฏให้เห็นด้วยจักษุสัมผัส ซึ่งเป็นสัมผัสสามัญที่บุคคลทั่วไปรู้จักใช้เพื่อสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา สัมผัสทั้งห้านี้คนเราใช้อยู่ทุกเมื่อเชอวัน โดยที่ได้เห็นได้ยินได้กลิ่นรู้สึกและได้แตะต้อง แต่ก็ได้สร้างสัมผัสอันอื่นซึ่งแปลกแตกต่างจากปกติ ซึ่งเราเรียกกันว่า “จินตนาการ” การอ่านบทร้อยกรองบางชิ้นนี้ ผู้อ่านต้อง สัมผัสด้วยจินตนาการ จึงจะเข้าใจและแลเห็นภาพที่อยู่ภายในใจ (imagery) ของกวี

เฮนรี เจมส์ (Henry James) ได้กล่าวไว้ในคำนำของนวนิยายที่เขาแต่งเองว่า “เขาต้องการผู้อ่านที่ไม่เพียงแต่มี ความรู้สึกอ่อนไหว และมีเขานัวไหวไหวหริบสูง เท่านั้น แต่หากต้องการผู้อ่านที่ รู้จักอ่านและอ่านมาก ๆ ด้วย”^(๑) ตามความเห็นของเฮนรี เจมส์ ผู้อ่านบทประพันธ์ไม่ว่าจะเป็นประเภทใดก็ตาม ย่อมต้องใช้ความรู้สึกและความรู้ของตนเอง ช่วยในการ “สัมผัส” และ ควรต้องคิดตามอ่านมาก ๆ และอ่านอย่างเอาใจใส่จริงจังด้วย

อย่างไรก็ตามบทร้อยกรองประเภทแสดงความรู้สึกนึกคิดนั้นมักจะเข้าใจยาก เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้แต่ง ดังนั้นคนอ่านมักจะตั้งคำถามว่า “หมายความว่าอะไร ผู้แต่งกำลังพูดถึงใคร” ดังนั้นเป็นต้น

(๑) C.B. Cox and A.E. Dyson: The Practical Criticism of Poetry, Edward Arnold (Publishers) Ltd., London, 1969. p. 14

กวีในพุทธศตวรรษที่ ๒๕ นี้ ประสพกับความผันแปรทางการเมือง ทางสังคม ทางวัฒนธรรม และอื่น ๆ เหตุการณ์ที่ซับซ้อนต่าง ๆ ได้สะท้อนเข้ามาในงานร้อยกรองของกวีเป็นอันมาก ดังนั้นจึงปรากฏในรูปของความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมต่าง ๆ ค่านิยมของเงินตรา ความคิดเกี่ยวกับความตายเกี่ยวกับความเจ็บปวดทรมานใจ เกี่ยวกับความกล้าหาญ เกี่ยวกับเกียรติศักดิ์เกี่ยวกับความทุกข์ เกี่ยวกับความรัก เกี่ยวกับการบริหารงาน เกี่ยวกับการเมือง ดังนั้นเป็นต้น ถ้ากวีใช้ความรู้สึกที่รุนแรงแสดงความคิดเห็นในด้านใดนั้นก็กลายเป็นผู้ที่มองโลกในแง่ร้ายเกินไป เป็นการจำกัดวงแคบให้แก่ทัศนคติของตนเอง เป็นการขวางกั้นผู้อ่านมิให้อยากติดตามด้วยใจศรัทธา เพราะการที่ผู้เขียนมีความลำเอียงหรืออคตินั้นย่อมเป็นหนทางทำลายความเลื่อมใสของผู้่านได้เป็นอย่างดีวิธีหนึ่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและถ้อยคำ

ความคิดของกวี จะแสดงออกมาในรูปของ การใช้ถ้อยคำ ซึ่งบางครั้งก็เป็นคำธรรมดาสามัญ หากแต่มีความหมายพิเศษ เช่น กวีพูดว่า ดอกกุหลาบ แต่หมายถึงความสาว กวีพูดถึงปลาร้า แต่หมายถึงการคบคนพาล กวีพูดถึงกฤษณาแต่หมายถึงคนดี กวีพูดถึงขนุน แต่หมายถึงคนรูปชั่วตัวดำแต่หน้าใจดี ดังนั้นเป็นต้น เช่น

ปลาร้าพันห่อด้วย

ใบกึ่งเห้มนคาวปลา

คือคนหมู่มาก

ได้แต่ร้ายร้ายฟัง

ใบคา

คละคลุ้ง

คบเพื่อน ฆาตนา

เพื่องให้เสียพงศ์

(สุภาษิตโลกนิติ)

การใช้ถ้อยคำสามัญที่มีความหมายพิเศษ เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของคุณค่าของบทร้อยกรอง เป็นเทคนิคการแต่งที่สูงซึ่งผู้แต่งและผู้อ่านพอใจจะได้เห็นในบทร้อยกรองที่ดี สิ่งนี้เรียกว่าโวหารเปรียบเทียบ หรือกวีโวหาร ซึ่งมีอยู่มากมายหลายอย่าง กวีสมัยใหม่นิยมการเปรียบเทียบโดยใช้สัญลักษณ์ (Symbols) เพื่อแสดงภาพในใจ ทั้งนี้ภาพในใจ หรือ Imagery ของกวีจะต้องเป็นภาพที่ชัดเจนแน่นอนและแจ่มใสในหัวนึกของตัวกวีเองเสียก่อน แล้วสัญลักษณ์ที่นำมาใช้จึงจะฉายสะท้อนภาพออกมายังผู้อ่านได้ สัญลักษณ์ของกวีที่ผู้อ่านไม่ว่าจะเป็นผู้อ่านที่ชำนาญเพียงใดก็ตามพากันกล่าวว่า “ไม่เห็นภาพ” นั้น ย่อมหมายความว่า ภาพในใจของกวีนั้นพร่ามัว ซึ่งยังไม่แน่ชัดว่าเป็นภาพอะไร บางครั้งกวีก็นำความขบขันมาสู่ตัวเองและผู้อ่าน โดยใช้สิ่งที่เข้าใจยากเป็นสัญลักษณ์ เหมือนน้ำ “น้ำเหมือนมาล้างสิ่งเน่า โฉนหยุด” นั่นเอง เป็นการทวักความเข้าใจยากให้ยากยิ่งขึ้น หากเกิดผลดีต่อคุณค่าของบทร้อยกรองนั้นแต่ประการใดไม่

ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและเสียง

ความคิดของกวีนอกจากจะแสดงออกมาในรูปของการใช้ถ้อยคำ และสัญลักษณ์ดังกล่าวแล้ว ยังแสดงออกในรูปของเสียง อีกด้วย เสียงที่ไพเราะและสร้างเสริมคุณค่าให้แก่บทร้อยกรองนั้น นิยมกันว่าต้องมีจังหวะสม่ำเสมอ และมีการส่งและรับสอดคล้องต้องกัน ถ้าเราศึกษาบทร้อยกรองโบราณจะเห็นว่ากลุ่มเสียงที่ติดต่อกันในบทประพันธ์เดียวกันนั้นมีลักษณะสั้นยาวต่างกัน หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือมีจังหวะหยุดสั้นบ้างยาวบ้างไม่เท่ากัน ทำให้การอ่านออกเสียงตะกุกตะกักไม่ราบรื่น ทำให้มีการสะดุดบ่อย ๆ ซึ่งไม่ก่อให้เกิดความรื่นรมย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นจึงมีการปรับปรุงแก้ไขจังหวะในบทร้อยกรองให้เท่า ๆ กัน หรือให้เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องประสานกัน หรือสลับสั้นบ้างยาวบ้าง

ศีลธรรมและเลวร้าย คนเราย่อมมีความหวังมีความปรารถนาที่จะได้เป็นเจ้าของ
สิ่งนั้นสิ่งนี้ ย่อมเกรงกลัวและหวาดหวั่นต่อความสูญเสียบ้างและความผิดหวัง ฯลฯ
ความรู้สึกเช่นที่ได้ยกตัวอย่างมานี้เป็นสิ่งปกติวิสัย บางครั้งคนเราก็พอใจที่ได้
รักได้หวังและบางคนก็พอใจที่จะได้ร้องไห้เศร้าโศก ความรู้สึกที่รุนแรงนี้มี
ผลต่อปรากฏการณ์ของร่างกาย เช่น ทำให้ร่างกายท้อล้าหนักให้ร้อนขึ้นบางทีก็
ลดลงเช่นตัวเย็น มือเย็นและชาต่อกายสัมผัส บางครั้งก็ทำให้ร่างกายสั่นไหว
บางครั้งก็แข็งท้อจนกระดูกกระดูกไม่ไหว ความรู้สึกเช่นนี้จะรุนแรงเป็นหลาย
เท่าในตัวผู้ที่เป็นกวี และจะมีผลต่อปรากฏการณ์ของร่างกาย ยิ่งกว่าบุคคล
ธรรมดา ความรู้สึกที่รุนแรงบางทีก็เกิดอยู่กับกวีเป็นเวลานานมากกว่าเมื่อเกิด
อยู่กับบุคคลธรรมดา ดังนั้นเมื่อกวีพรรณนาถึงความรู้สึกและความสะท้อน
อารมณ์ อันเป็นสามัญจึงเป็นไปได้ยิ่งเกินความจริงสำหรับคนสามัญ ผู้อ่านที่
มิได้ฝึกฝนให้เข้าใจคุณค่าของร้อยกรองในด้านนี้จะกล่าวหาว่า กวีกล่าวเท็จ
หรือบทร้อยกรองเป็นสิ่งเหลวไหลปราศจากความเป็นจริง ผู้อ่านใช้ความรู้สึก
ของตนเองเป็นเครื่องวัด การที่สวปราชญ์โศกเศร้ามากจนร้องไห้น้ำตาท่วมถึง
สวรรค์ชั้นพรหมนั้นหากอ่านอย่างผิวเผิน และตั้งใจจะค้นหาข้อเท็จจริงแล้ว
ผู้อ่านจะไม่แลเห็นคุณค่าแต่อย่างใดเลย เพราะจะเชื่อ (อย่างสามัญชน) ได้
อย่างไรว่า คนเราจะร้องไห้น้ำตาน้ำตาไหลออกมาจากจนท่วมไปถึงสวรรค์ชั้น
พรหม ตามที่ว่า

“ เรียมรำนานาเนตรถ่วม ถึงพรหม ”

ถ้าผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกที่รุนแรงผิดปกติของกวีแล้ว ก็จะรู้สึกสะท้อน
อารมณ์ และเกิดความเห็นอกเห็นใจในความเศร้าโศกที่ล้นเหลืออัน ทั้ง
ผู้อ่านก็ย่อมต้องใช้สัมผัสด้วยจินตนาการนั่นเอง

กวีจะบรรยายความรู้สึกที่รุนแรงด้วยการกล่าวเกินความจริง และให้รายละเอียดที่พิสดารมากมาย เป็นรายละเอียดที่บางทีถึงกับเหลือเชื่อ บางครั้งก็เป็น

รายละเอียดที่บุคคลทั่วไปคิดไม่ถึง ครั้นกวีนำมากล่าวก็เห็นจริงตามไปด้วย เป็นการเพิ่มพูนขยายวงความรู้ในรายละเอียดให้มากขึ้น การบรรยายความรู้สึกที่รุนแรงของกวีบางคน จะดำเนินไปด้วยความเข้มข้น รุนแรง ดุเดือด เผ็ดร้อน อ่านแล้วรู้สึกอัดแน่นอยู่ในใจแทบจะระเบิด ความรู้สึกประเภทนี้มักจะเกี่ยวกับความรักที่รุนแรง ซึ่งไม่มีทางจะสมหวัง ความขัดแย้ง ความทะเลาะทอเยน และความอาฆาตพยาบาท เป็นต้น บทหรือกรองประเภทนี้ผู้อ่านไม่ควรมุ่งหวังแสวงหาสาระประโยชน์อื่นใดนอกจากเพื่อเร้าอารมณ์สะเทือนใจ ซึ่งบางครั้งก็เป็นสิ่งที่คนเราปรารถนา ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้ปลดปล่อยสัญชาตญาณฝ่ายต่ำออกมาบ้าง การที่เราชอบอ่านเรื่องเล่าที่เร้าความรู้สึกกลัว การดูหนังฆาตกรรมที่โหดร้ายที่เร้าความรู้สึกเกลียด และอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกัน ก็เพื่อการปลดปล่อยสิ่งร้ายกาจออกจากตัวนั่นเอง การประเมินคุณค่าของบทหรือกรองประเภทนี้จึงไม่ควรนำจริยธรรมมาใช้เป็นหลักการในการพิจารณา

ในบางครั้งก็จะนำเหตุการณ์ที่บั่นทอนความรู้สึกมาบรรยายโดยผสมสอดแทรกกับความคิด ซึ่งย่อมมีลักษณะเข้มข้นรุนแรงไปด้วยกัน ดังเช่นบทหรือกรองที่กล่าวถึงความโหดร้ายและอันตรายของสงคราม ซึ่งมีผลทำให้คนเรียวิ่งหาที่พึ่งคุ้มครอง

วอนพระเจ้า

สงคราม !!	คือไฟลามแรงร้อนร้อนชีพสูญ
วิปโยคสะเทือนหล้าอัมอาดูร	ชนมากมุนตายพรากไปจากกัน
พ่อแม่ลูกพลัดพรากจากกันสิ้น	ทั่วแผ่นดินระทมทุกข์ไร้สุขสันต์
น้ำตานองร้องรำเสี้ยวรำพัน	สะเทือนขวัญสะท้านทั่วหัวใจชน !!
โอพระเจ้าไฉนให้คนฆ่า ?	ในความกล้าคือฆาตฆาตเหตุผล
ไซ้เพียงชีพหนึ่งพรากจากสกล	ชีวิตคนอยู่หลัง... ยังทรมาณ !!

“แม่จำแม่ . . . พ่อหนูอยู่ที่ไหน ?

“พ่อหนูไปรบศึกอย่างฮึกหาญ”

ลูกรอ . . . รอ . . . พ่อไหนไปแสนนาน ?

ชีพพ่อลาญ . . . เหลือคนหลัง . . . เหลือหน้าตา !!

แม้ชีพหญิงชราหน้าโอบเอื้อ

ก็เป็นเหยื่อสงครามตามผลาญพรวา

ลูก, หลาน, เหลนไปทัพไม่กลับมา

เหลือน้ำตานองตาชงพรวามัว !!

ทุกแหล่งโลกโศกสลดด้วยบทบาท พระเจ้าทราบแต่พระองค์คงยืมหัว
ดั่งไร้ความศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์แรงกล้า ชักลับรวักลองทุกข์ . . . สนุกครัน !!

ไฟสงครามลามโรจน์เหี้ยมโหดยิ่ง ผลาญทุกสิ่งเหลือแต่เกล็ด . . . เกล็ด
. . . โศกศัลย์

แผ่นดินเดือดเลือดชุ่มร้อนรุ่มครัน พระเจ้าฝันหลับละเมอเปลออยู่ไย ?

เราทุกคนวอนพระเจ้า . . . รวากับบ้า

หยาดน้ำตาพร่างพราราวแก้วใส

ขอพระเจ้าทุกพระองค์จงตั้งใจ

นำโลกให้คืนสุขสันต์วันนคร.

— “กฤษณ์ รุ่งฤกษ์” —

ตีพิมพ์ในสกุลไทยรายสัปดาห์ ๒๕๑๕

บทร้อยกรองบางชิ้นก็กล่าวถึงสิ่งที่ไม่มีความจริง กวีได้พำพรณาถึงความ
รักความอาลัยในหญิงสาวที่ตนรัก ดั่งเช่นที่ปรากฏอยู่ในบทประพันธ์ประเภท

นิราศ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์เสด็จไปพระพุทธรบาท เหตุการณ์ตอนนี้เป็นความจริง แต่พระราชยาที่กล่าวถึงในนิราศพระบาทกลับไม่มีตัวตน และไม่มีการพลัดพราก จากกันแต่ประการใด ดังที่ได้ทรงเขียนไว้ว่า

“จบเสร็จครวญคร่ำกาพย์ บทพิลาปถึงสาวศรี
 แต่งตามประเพณี ไซ้เมียรักจะจากจริง”

การสมมติตัวตนในบทร้อยกรอง จึงเป็นวิธีแสดงออกอย่างหนึ่งของกวี เพื่อใช้ในการแต่งให้มีชีวิตชีว และเพื่อรักษาแบบแผนของประเภทร้อยกรอง แต่มิได้หมายความว่า บทร้อยกรองไม่ใช่ความจริงเป็นพื้นฐานในการแต่ง

นอกจากนี้ บทร้อยกรอຍังกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนอื่น ๆ เช่น เทวดา เทพเจ้า พระเจ้า วิญญาณ ผู้ เป็นต้น บางครั้งกวีแต่งบทสนทนาระหว่างตัวเอง กับวิญญาณของตนเอง ลึไปกวีจินแต่งบทสนทนาระหว่างนกพิราบกับก้อนเมฆ กวีบางคนก็เขียนบทสนทนาของตัวเองกับขมบาลดั่งนี้เป็นต้น การแต่งแบบ สร้างสรรค์จินตนาการนี้ ย่อมเร้าความสนใจของผู้อ่านให้เกิดความพยายามและความกระหายที่จะอ่านบทร้อยกรอຍนั้นอย่างใจจดใจจ่อไปจนจบ

ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและความสมเหตุสมผล

ความคิดมีรากฐานมาจากความรู้ ดังนั้นความคิดกับความรู้จึงเป็นสิ่งที่ไม่แยก ออกจากกันไม่ได้ ความรู้ที่ปราศจากความคิดนั้นไม่มีประโยชน์ ส่วนความคิด ที่ปราศจากรู้อันเป็นอันตราย ความคิดที่มีพลังอำนาจต้องอาศัยคู่เคียงไปกับ ความรู้ที่แน่นนอนและรอบด้าน วิจรณญาณหรือการตัดสินใจที่เที่ยงธรรมนั้นย่อม ต้องประกอบไปด้วยความรู้และเหตุผลที่เกี่ยวข้องกัน (logic)

อย่างไรก็ตามความคิดของเรานั้นก็มีการขัดแย้งกันอยู่เสมอ ความคิด ของกวีที่แสดงไว้ในบทร้อยกรอຍบางครั้งก็ขัดแย้งกับความคิดของผู้อ่าน ซึ่งก็

ไม่ใช่สิ่งสำคัญ เพราะสิ่งสำคัญอยู่ที่วิธีการแสดงความคิด ความคิดที่ได้แย้ง
ได้นั้น ถ้าบรรยายด้วยความสมเหตุสมผล ผู้อ่านก็จะเห็นคุณค่า และยอมรับ
ถึงแม้บางทีก็จะคล้อยตามด้วยไม่ได้ ความคิดของกวีบางครั้งก็ปนด้วยอารมณ์
สะเทือนใจที่รุนแรงและเรื่องราวที่เป็นส่วนตัว ซึ่งคนส่วนมากไม่มีส่วนรู้เห็น
ด้วย กวีบางคนก็นำความคิดกับกลางสังหรณ์มาคลุกเคล้าเข้าด้วยกัน จนผู้อ่าน
แยกแยะไม่ออก ทำให้เกิดความยุ่งยาก ไม่สามารถเข้าใจความหมายได้เช่น
กล่าวว่า “ฉันเห็นความสว่างในความมืด” โดยใช้โวหารแบบ paradox (คือการ
ใช้คำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึกของคนทั่วไป หรือนำสิ่งที่ตรงข้ามกันมาเปรียบเทียบ
กัน) ตามปรากฏการณ์ทั่วไป ถ้าความมืดใดมีความสว่างให้แลเห็นแล้ว
ใช่ ความมืดนั้นก็หาเป็นความมืดต่อไปอีกไม่ การที่กวีพูดเช่นนั้นก็เพราะกวี
ใช้กลางสังหรณ์ของตนเอง คลุกเคล้าปะปนลงไปด้วย ศิลปะของการแสดงความคิด
แบบนี้ต้องประกอบด้วยการใช้ถ้อยคำที่คมคายและสั้นกระชับรัด มี
ฉะนั้นคุณค่าทางความงามจะกลับกลายเป็นสิ่งยุ่งยากน่าเบื่อหน่าย และผู้อ่านจะ
ขาดความอดทน เลิกสนใจ เลิกติดตาม กลายเป็นบทร้อยกรองที่ไร้ค่าไม่มีใคร
เอาใจใส่

การที่กวีกล่าวว่า “ฉันจำเธอได้ด้วยน้ำตา” นั้น ถ้าจะคิดถึงความสมเหตุ
สมผลโดยทั่วไปแล้ว ก็กลายเป็นประโยคที่เหลวไหลเป็นไปไม่ได้ นักสรีร-
ศาสตร์จะคัดค้านอย่างเต็มที่ แต่ถ้าสัมผัสด้วยความรู้สึก ก็จะเข้าใจว่า “เธอผู้
นั้นได้เคยสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจอย่างแสนสาหัสไม่มีวันลืมลงให้แก่ตัวฉัน”

อนึ่ง สรรพนามบุรุษที่หนึ่งในบทร้อยกรองนั้น มิได้หมายถึงตัวกวีเสมอ
ไป อาจเป็นบุคคลสมมติขั้นก็ได้ หรือเป็นตัวแทนมนุษยชาติ หรือหมายถึง
บุคคลอื่นใดซึ่งอาจจะมีตัวตน หรือไม่มีตัวตนจริง ๆ ก็ได้

คุณค่าของกวีนิพนธ์ที่ผู้อ่าน

เมื่อได้พิจารณาคุณค่าของบทร้อยกรองในแง่ของผู้แต่งมาพอสมควรแล้ว ผู้อ่านก็จะเห็นว่า บทร้อยกรองควรจะปรากฏคุณค่าต่อตัวผู้อ่านเองมากยิ่งขึ้น บทร้อยกรองเป็นสิ่งที่ทำให้คนเรารู้จักคนอื่นก่อน แล้วจึงจะทำให้รู้จักตัวเองในภายหลัง และบทร้อยกรองทำให้คนเรารักคนอื่นก่อน แล้วจึงรักตนเอง นอกจากนี้ บทร้อยกรรดยังทำให้คนเราเรียนรู้วิธี “ทำตนให้เหมือนคนอื่นแต่ทำความคิดให้เป็นของตัวเอง” ด้วย^(๑) ดังนั้นในการศึกษากวีนิพนธ์เพื่อประเมินคุณค่า จึงต้องเข้าใจ รู้จัก และรักกวีเสียก่อน จึงจะเข้าใจ รู้จัก และรักตัวผู้อ่านเอง

คนเรารักตัวเอง และพยายามแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์มาให้แก่ตัวเอง การที่เราอ่านบทร้อยกรอง ก็เพื่อจะแสวงหาประโยชน์จากบทร้อยกรรอนั้นเอง

เหตุใดจึงอ่านบทร้อยกรอง

มีเหตุผลมากมายที่ทำให้คนเราปรารถนาที่จะอ่านบทร้อยกรอง เช่น

๑. เพื่อเร้าความรู้สึก กวีนิพนธ์บางบท “ดีใจ” หรือกระทบความรู้สึกของผู้อ่านอย่างจัง เข้าถึงจิตใจของผู้อ่านอย่างลึกซึ้งและทุกซอกทุกมุม เช่น ความรู้สึกรัก กวีนิพนธ์จะแยกแยะความรักออกไปอย่างละเอียด เช่นความรักของหนุ่มสาว ความรักระหว่างบิดามารดากับบุตร ความรักระหว่างมิตรสหาย ความรักตัวเอง ความรักอย่างหลงมกมาย ความรักที่ผิดศีลธรรม ความรักที่ก่อปัญหายุ่งยากให้แก่สังคม ความรักผิดปกติระหว่างคนเพศเดียวกัน ความรักที่ก่อกรรมชาติ ความรักและความสตัยซอของสัตว์เลี้ยงที่มีต่อนาย ดังนั้นเป็นต้น เรื่องราวเหล่านี้ล้วนเร้าความรู้สึกให้รุนแรง มีชีวิตชีวา และสร้างความปลอดภัยให้เกิดขนทงสน

(๑) สุภาชิตฝรั่งเศส กล่าวว่า “จงทำตนให้เหมือนคนอื่นแต่ทำความคิดให้เป็นของตัวเอง”

เพื่อเร้าจินตนาการ ถิ่นนิพนธ์บางบทจะวาดภาพที่สวยงามด้วยถ้อยคำ
ที่มีเสียงไพเราะและมีความหมายที่เด่นชัด ภาพที่วาดด้วยตัวอักษรที่เลือกพัน
ไว้ดีแล้วเช่นนั้นจะก่อให้เกิดความเพลิดเพลินเจริญใจแก่ผู้อ่าน บางครั้งถ้อยคำ
เพียง ๘-๑๐ คำ ในกลอนบทหนึ่ง ก็สามารถนำผู้อ่านไปไกลลิบถึงขอบฟ้า
บางครั้งก็พาข้ามน้ำ ข้ามทะเล ข้ามขุนเขา ป่าไม้ ไปในดินแดนมหัศจรรย์ที่
น่าสนใจใครรู้ ถ้อยคำเพียงไม่กี่คำที่บรรจุอยู่ในบทหรือกรอง ได้ชี้ให้ผู้อ่าน
สังเกตเห็นสิ่งที่ไม่เคยเห็น หรือสิ่งที่เคยมองข้ามไปไม่คิดว่าจะมีความสำคัญ
ถ้อยคำเพียงไม่กี่คำ ในบทหรือกรองได้เปิดเผยให้เห็นความรู้สึกนึกคิดในจิตใจ
มนุษย์ ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ เช่นมหาบุรุษ หรือเด็กเล็กๆ ที่ไม่มีความ
สำคัญอะไรเลยก็ตาม ยกตัวอย่าง เช่น

“ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด
ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน”

—สุนทรภู่—

ถ้อยคำเพียง ๑๕ คำนี้ ได้วาดภาพจิตใจคนในแง่มุมซึ่งขาดความซื่อตรง
โดยผู้แต่งได้นำความคิดเคี้ยวของเถาวัลย์มาใช้ เปรียบเทียบให้แลเห็นภาพอย่าง
ชัดเจน

นอกจากผู้อ่านจะได้จินตนาการที่เป็นภาพแล้ว ยังได้ยิน “เสียง” ใน
จินตนาการด้วย ยกตัวอย่างเช่น

เสียงจากความจน

สองท่อนว้าวแล้วเสียงสำเนียงโหย
เสียงโอดโอยโหยไห้ของใครหนา
เสียงนั้นแห่งแทบแล้วว้าวแล้วมา
เสียงโหยหาร่ำไห้ของใครกัน

ฟังขีฟังฟังไว้จะไครู้
 เลียงของผู้บ็โศกคองโศกสลีย์
 ทกขัระหมขมขนทกกันวัน
 เพือว่าพันผันเปลี่ยวอยู่เดี่ยวตาย
 ข้าเกลี่ยคบ้านฐานถันทกันอยู่
 ข้างอุคู้ดูไปแล้วใจหาย
 ข้าเกลี่ยคฝนหล่นพรุกกรกระจาย
 สุดแผ่กายให้พินน้ำฝนนอง
 ข้าเกลี่ยคลมหนาวเหนอเมือพัดผ่าน
 แทรกสะท้านวามหวิวผิวสยอง
 ข้าเกลี่ยคน้ำเหนอหลากเจิงฟากนอง
 ให้ข้าท่องลุยน้ำไปทางน
 ข้าเกลี่ยคเสื่อเกลี่ยคผ้าทข้าใส่
 ขาดวันไซร์อนิจจน่าสงสาร
 ข้าเกลี่ยควันเกลี่ยคคืนไว้ชนบาน
 ได้พ้องพานทุกยามคือความตรม
 ข้าเกลี่ยครักหักอกให้ฟกซ้ำ
 อกระกำกล่ากลืนแต่ขนม
 ข้าเกลี่ยครักกลวงใจให้ระทม
 อกระบบปวธราวเคร้าดวงใจ
 ข้าเกลี่ยคคำหยามหลและคุดหม่น
 เพราะข้าสันสินทรหัยนั้บไจน
 ข้าเกลี่ยคคนใจทรมชอบหยามใคร
 เมื่อยามไรใครจะหลู่สุกคัพัน
 ข้าเกลี่ยคเหล่าพาดินทั้งสันหมค
 ซักกำหนดให้แต่ทุกขัไร้สุขสันค
 ข้าเกลี่ยคกรรมชาสงช่วยลงทัณฑ์
 กระหน่ำคัลลงชีวิตให้ผิดทาง

ข้าเกลียดหญิงหลายใจที่ไร้สัจย์
รักสลดลิบวาจาสัญญาสร้าง
ข้าเกลียดชายหลายล้นสนรักจาง
แล้วเหินห่างร้างลับไม่กลับมามอง

สองหูแว่วแว่วเสียงสำเนียงหวาน
เสียงครางครวญชวนให้ดูที่ยามอง
เสียงนั้นแว่วแผ่วมาผ่านพอง
คือเสียงของความจก้นแค้นเอ๋ย.(๑)

—อุคม วโรตม์สิกขิตติ

สิ่งที่ผู้อ่านได้รับจากบทร้อยกรองนี้ คือภาพที่สมบูรณ์ของความจนที่ขาด
แคลนทุกสิ่งทุกอย่าง และมีภาวะจิตใจที่เต็มไปด้วยความเกลียดชังและเคียด
แค้นต่อสิ่งแวดล้อม สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือผู้อ่านได้ยินเสียงที่นาเสรำใจของภาพ
เหล่านั้นด้วย

ความเพลิดเพลินที่เกิดจากจินตนาการเป็นสิ่งต้องประสงค์ของผู้อ่านบท
ประพันธ์ นวนิยาย และข้อเขียนอื่นๆ จินตนาการที่มีคุณค่าจะต้องมีลักษณะ
เพียบพร้อมทั้งสามประการคือ ความยิ่งใหญ่ ความใหม่ และความงาม
(Greatness, Novelty, Beauty)^(๒)

ความยิ่งใหญ่ ในที่นี้มิได้หมายถึงท้องทะเลมหาสมุทรที่กว้างขวางสุดลูกหูลูกตา
หรือขุนเขาสูงตระหง่านเต็มไปด้วยหุบเหวที่ลึกชัน แต่หมายถึงธรรมชาติ
หรือสิ่งใดก็ตามที่มีความสำคัญ มีพลังอำนาจสามารถเร้าให้เกิดความสนใจและ

(๑) เจษฎา วิจิตร (ผู้จัดทำ) : ลำนำแห่งเจ้าพระยาโดยศิลปินกษัตริย์
สำนักพิมพ์มณฑลศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๕๐๐, หน้า ๑๑๔-๑๑๗

(๒) Joseph Addison: "The Pleasures of the Imagination" in Criticism: the Major Texts, ed. by Walter Jackson Bate, Harvard University, Harcourt, Brace and Company, New York, 1952, p. 184-185

ความชื่นชมได้เช่น “ ฉันทเอาฟ้าห่มให้ หายหนาว ” การที่กวีจะใช้ฟ้าห่มต่าง
ผ้าห่มธรรมดานั้นก็คือความยิ่งใหญ่ในจินตนาการนั่นเอง

ความใหม่ ก็คือความที่ไม่ใช่สิ่งธรรมดาสามัญซึ่งพบเห็นจำเจอยู่ทั่วไป
ความใหม่นี้จะทำให้เกิดความประหลาดใจ ตื่นเต้น งงและอยากกรู้อยากเห็น มิได้
หมายความว่าต้องเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นเลย หรือประหลาดมหัศจรรย์ แบบ
สัตว์ประหลาดนอกพิภพ

ความงาม ไม่มีสิ่งใดที่จะสามารถดึงดูดจิตใจคนได้ดีไปกว่าความงาม
ความงามสามารถสร้างความสุขความพอใจให้เกิดขึ้นได้โดยง่าย ความงามสามารถ
สร้างความเบิกบาน ความรื่นรมย์ ความมีชีวิตชีวาเรริง โดยปราศจากความ
ระคายเคืองหรือข้อขัดแย้งกังขา ความงามที่สมบูรณ์จะเพียบพร้อมด้วย รูป
เสียง กลิ่น และรส บทกวีก็ประกอบด้วยรูป (กลอน โคลง ฯลฯ) เสียง กลิ่น
และรส (สัมผัส ความไพเราะ ฯลฯ) ด้วยเช่นกัน

๓. *เพื่อเร้าความคิด* ผู้อ่านจะได้รับความคิดในบางแง่มุมตามสายตาของ
กวีที่บรรยายไว้ในบทร้อยกรอง บางครั้งก็เป็นความคิดที่บริสุทธิ์ มิได้มีความรู้สึก
หรือสิ่งอื่นใดเจือปน บางครั้งก็เป็นความคิดที่เชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ เช่นเชื่อมโยง
กับธรรมชาติ ดังบทร้อยกรองที่สร้างความคิดโดยเชื่อมโยงกับธรรมชาติ
ดังนี้

ปณิธานของกวี

ฉันทเอาฟ้าห่มให้	หายหนาว
คึกคึกกันแสงดาว	ค้างข้าว
นาค้างพรางกลางหาว	หาคม
โหลหลังกวีไว้เช้า	ชัฟาดินสมัย

ผลใจเป็นบ้าบ้า	อาการพรรณ	๒
ขวัญกลัวไปเมืองฝัน	ฟากฟ้า	
เสาะทพิษทสวรรค	มาโลก	
โลมแผ่นทรายเส้นหญ้า	เพื่อหล้าเกษมศานต์	
นิพนธ์แก้วไว้เพอแก้ว	วิญญาณ	๓
กลางคลื่นกระแสนกาล	เขยวกล้า	
ชวนมนาน	เปลืองเปล้า	
ใจเปล่งแวทพิษททำ	ชวฟ้าดินสลาย	
จิตกาธารกรุ่นใหม่	โถมไป กัด	๔
ภาพยร่าหอมแรงใจ	ใบแล้ว	
จิตทภพโชน	ภพน	
ขวัญท่วมทพิษรุ่งแก้ว	ร่วงนามณสมัย	
ลายสือไหวเวกให้	เหตุธรรม	๕
ฝนहांแก้วจากสวรรค	คับร้อน	
ใจปลิวลวไปฝัน	โลกอน	
หอมภพนสะทอน	ภพหน้ามาหอม	
ซ้ายอมสกะทอดทั้ง	ชวิต	๖
หวังสังสินนถุมิต	ใหม่แพรว	
วิชาแก้วรุ่งศกคสิท	สูงสุค	
ขลังคังบุหงาบ้าแก้ว	ร่วงพามาหอม(*)	

— อังคาร กัลยาณพงศ์

ผู้อ่านจะเห็นว่าบทร้อยกรองนี้ได้นำธรรมชาติ เช่นฟ้า ดาว น้ำค้าง มาเชื่อมโยงกับความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่ง ด้วยโวหาร แบบที่เรียกว่า metaphor บทร้อยกรองที่ ๕, ๖ ได้วาดจินตนาการเป็นภาพที่มีความหอม ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้กลิ่นบุหงาสวรรคที่ร่วงมาจากฟ้า ภาพที่กวาดขึ้นนี้ชัดเจนสวยงาม และมีเสน่ห์ยิ่งนัก ถึงแม้ว่าจังหวะของการใช้ถ้อยคำจะขัดกับความเคยชินของผู้อ่านอยู่บ้างก็ตาม จินตนาการของบทร้อยกรองนี้ มีความยิ่งใหญ่ แปลกใหม่ และงดงาม

(๑) อังคาร กัลยาณพงศ์ กวีนิพนธ์ สำนักพิมพ์ศิษย์สยาม พระนคร ๒๕๑๓ หน้า ๕-๖

วิธีเลือกใช้ถ้อยคำ วิธีคิด วิธีเปรียบเทียบของกวีแต่ละคนเป็นสิ่งที่ลอกเลียนไม่ได้ และจะตั้งเป็นหลักการหรือกฎเกณฑ์ตายตัวก็ไม่ได้ด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า บทกวีนิพนธ์ที่สูงในคุณค่านั้น เป็นสมบัติเฉพาะตัว เป็นผลงานทางปัญญาความสามารถของคน เป็นสิ่งที่แสดงความเจริญหรืออารยธรรมของสังคมที่กวีผู้นั้นสังกัดอยู่ ใครก็ตามในสังคมเดียวกัน ถ้าได้อ่านศึกษาแล้วก็จะเกิดความภาคภูมิใจ เกิดความรัก และเกิดความหวงแหนในสมบัติที่มีคุณค่านี้ ดังนั้น บทร้อยกรองที่ดีจึงกลายเป็นสมบัติของส่วนรวม หรือของชาติ บทร้อยกรองที่ดีมาก ๆ นั้น ไม่ว่าจะเป็นคนเชื้อชาติใดภาษาใด ถ้าได้อ่านและศึกษาก็จะรู้สึกว่าเป็นสมบัติของมนุษยชาติ ทำได้เป็นสมบัติของคนในประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะไม่ ดังนั้นงานนิพนธ์ที่ยิ่งใหญ่บางชิ้น จึงมีคนเรียกว่าเป็นสมบัติล้ำค่าของโลก

กวีนิพนธ์ของสังคม บ่อมสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ในยามปกติ ซึ่งเรียกว่าชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ก็ยังแสดงให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของคนในชาติบ้านเมืองแต่ละยุคสมัย แสดงให้เห็นถึงความคิด ความนิยมและอุดมการณ์ของคนในชาติ สิ่งใดที่คนในสมัยนั้น ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่สมควรประพฤติปฏิบัติ สิ่งใดควรเหยียดหยามรังเกียจละเว้นไม่ปฏิบัติ กวีนิพนธ์ของสังคมจะแสดงให้เห็นระเบียบแบบแผนของคนในทันทีชัดถ้อยชัดคำและปฏิบัติให้เป็นอย่างเดียวกันเช่น กฎหมาย จารีต ข้อบังคับ เป็นต้น กวีนิพนธ์ของแต่ละชาติก็จะเล่าให้ทราบถึงเหตุการณ์และความผันแปรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งที่เป็นไปในทางที่เสื่อมโทรมและทางที่เจริญงอกงาม

วรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง มีคุณค่าเกี่ยวกับการขับออกลักษณะนิสัยของคนในชาติ ดังจะเห็นได้จากเนื้อเรื่อง ภาษา การบรรยาย รูปแบบของบทประพันธ์ และแนวคิดของกวี^(๑)

(๑) Friedrich Von Schlegel : Literature and National Character, in id.

วรรณกรรมประเภทบทร้อยกรองซึ่งคนไทยภาคภูมิใจ และถือว่าเป็น
สมบัติล้ำค่าของชาติ มีอยู่มากมาย อาทิเช่น ลิลิตพระลอ กาพย์ห่อโคลง
ประพาสธารทองแดง สามัคคีเภทคำฉันท์ เสภาขุนช้างขุนแผน บทพระราชนิพนธ์เรื่อง อิเหนา เป็นต้น